

Erik Lindgren

POST- historia från BARNE HÄRAD

Socknar i

BARNE HÄRAD

- 1 Ryda
- 2 Long
- 3 Hellum
- 4 Skarstad
- 5 Vara köping
- 6 Önum
- 7 Södra Kedum
- 8 Naum
- 9 Essunga
- 10 Eling
- 11 Kyrkås
- 12 Fåglum
- 13 Barne-Åsaka
- 14 Lekåsa

Copyright:
Erik Lindgren

Förlagan tillverkad år 1992

Delta är kopierat

Posthistorisk skriftserie nr 62

Essunga (Essunga socken)

Essunga fick i konkurrens med Karstorp en poststation den 15 juni 1861. Det var en av de tidigaste lantpoststationerna i Sverige. Därför inleder jag detta häfte med uppgifter om Essunga. Övriga postanstalter inom häradet presenteras i den ordning de tillkommit tidsmässigt.

Poststationen förlades till kyrkbyn, där handlanden C Nordstedt blev föreståndare. En framställning i februari 1866 från kunderna om att få poststationen höjd till postkontors status ansåg sig poststyrelsen icke kunna bifalla vid föredragning den 1 mars 1866.

Handlandens dotter Thora Nordstedt tog över poststationen den 1 april 1894. När Västergötland-Göteborgs järnväg öppnades för allmän trafik den 1 januari 1900, inrättades en järnvägsstation i Essunga. Där kunde man inte uträtta några postärenden, ej heller vid tre andra järnvägsstationer utmed den långa järnvägen, Öttum, Sollebrunn och Stannum. I tidtabellen för posttåg fanns beteckningen "(ej f.)" för dessa stationer. Därmed markerades att poststationen inte var förenad med järnvägsstationen.

Essunga skulle bli ett av de relativt sällsynta exemplen på en ort på landsbygden, där önskemålen om att få en poststation i järnvägens hus tillgodosågs utan att den ursprungliga poststationen drogs in. Men det dröjde länge.

Starka intressegrupper för kyrkbyn lyckades utverka att poststationen i kyrkbyn fick vara kvar, när en poststation öppnades i järnvägens stationshus den 1 augusti 1919. Den nya fick namnet Essunga och i kyrkbyn fick poststationen från samma tid ändra namn till **Essunga kyrkby**. Där hade lantbrukaren Oskar Edqvist övertagit skötseln av poststationen den 1 mars 1906. Han fick sin poststation indragen med september månads utgång 1923, då det visat sig att det i längden var posten i stationssamhället som drog till sig den största trafiken och behovet av en poststation i kyrkbyn inte längre kunde motiveras.

Vara

Stationsinspektör Gustaf Bergström fick ta på sig ansvar för postservice till invånarna i Vara, när en poststation inrättades i järnvägsstationen den 1 juni 1867. Efter några år fick han lämna över postgöromålen till Knut Oskar Ferdinand Elmqvist. Denne var postexpeditör och blev chef för det fullständiga postkontor (med den formella beteckningen postexpedition) som enligt ett regeringsbeslut inrättades den 1 januari 1871 i Vara, samtidigt som det fullständiga postkontoret i Håkantorp ersattes med en förenad post- och järnvägsstation. Därmed var epoken slut för samkörning mellan post och järnväg i Vara.

Elmqvist fick vara med om den stora omorganisationen vid 1875 års ingång då en mängd nya poststationer inrättades, några inom hans förvaltningsområde. Men det blev hans efterträdare 1876, Lars Fredrik Eliaeson, som fick uppleva följderna av den stora omläggningen. Vi finner hans namn i olika uttalanden som redovisas i andra avsnitt i detta häfte. Hans tjänsteställe fick den formella beteckningen postkontor vid 1882 års ingång, då beteckningen postexpedition upphörde. Den hade under tre decennier använts för att skilja de fyra lägsta klassernas postkontor från de fyra högsta men skillnaden påverkade inte kundservicen. Eliaeson tjänstgjorde i ett kvarts sekel i Vara och följdes år 1902 av Axel Fredrik Jungmarker.

Från 1920 återinfördes beteckningen postexpedition, men då i en annan betydelse än 1800-talets. Det blev nu ett mellanting mellan postkontor och poststationer, men postexpeditionerna hade inte några underlydande poststationer. Postkontoret i Vara blev sålunda "degraderat" till en postexpedition under 1960-talets rationaliseringsiver men beteckningen postkontor återinfördes 1977. Postmästare Per-Anders Andersson har fått överta ansvaret för detta postkontor med ett kundunderlag på närmare 4700 hushåll.

Fåglum (Fåglums socken)

Skolläraren Carl Johan Berlin antogs till föreståndare för den poststation som öppnades i Fåglum den 1 januari 1875. Han fick 200 kr i årsarvode. Den 29 december 1879 skrev han ett brev till poststyrelsen med följande korta innehåll:

"Härmed får jag vördsammast anhålla om entledigande från poststansföreståndarebefattningen vid Foglums poststation, eller ock förhöjning å lönen, på grund av stationens besvärliga skötande. Med djupaste vörndnad."

Nu skrev poststyrelsen till landskansliet i Mariestad och bad om förslag på en annan lämplig föreståndare. Den möjligheten hade Berlin inte tänkt sig och skyndade sig att skriva ett nytt brev den 23 januari 1880:

"Om Kungl.General-Poststyrelsen så önskar, är jag nu beredd villig att fortfarande sköta poststationsföreståndarebefattningen i Foglum, vadan min insända avskedsansökan återkallas. Med djupaste vörndnad".

Berlin fick skriva på ett nytt kontrakt, som band honom vid en årslön på 200 kr till 1881 års slut. När han i mars 1882 begärde att få arvudet höjt med 50 kr, fick han ändå avslag. Den 14 januari 1885 kom han igen med ett nytt försök. Han skrev nu att han avsåg sig uppdraget om han inte fick gehör för sin önskan. Poststyrelsen gick inte med på höjningen och genast anmälde bokhållaren vid Fåglums mejeri Johannes Holmåker sitt intresse att överta arbetet mot samma arvode som Berlin haft dittills, alltså 200 kr om året. Landskansliet i Mariestad intygade dennes lämplighet för uppgiften.

Efter påtryckning av samhällets invånare meddelade Berlin i juni 1885 att han var beredd att stanna kvar vid sin post utan arvodesförhöjning från postverket, eftersom befolkningen ville bidra med 25 kr om året. Postinspektören i Göteborg tillstyrkte hans framställning att vara kvar i tjänst på sådana villkor och poststyrelsen accepterade detta. Fallet är inte unikt men det är jämförelsevis

sällan som man finner att befolkningen fått bidra till poststationsföreståndarens lön.

Omredan ortens befolkning så önska,
och dertill vill bidra med 200 kr. för arbete
vid denna poststation, så löner upp sig till
200 kr., vill jag på deras önskan tillmöta
och härmed erkänna, att jag vill återta
ga postsystemet härstädes
Här öfverseende med mig för det omk
omöjligt nu orsakats!

Med all underdanighet

Carl Joh. Rydholm

Fåglum den 9 juni 1885.

Handlanden Carl Johan Rydholm tog över poststationen den 1 oktober 1895 men från och med juli 1907 kom den åter i skolans händer så att säga. Då blev folkskolläraren Nathanael Jonsson föreståndare med 275 kr i årsarvode, detsamma som handlanden hade åtnjutit. Från mars 1914 höjdes det till 300 kr och från maj 1917 till 360 kr.

Nathanael blev kvar länge vid posten och slutade inte förrän döden skilde honom från livet och posten. Han avled den 19 februari 1953 i sitt 77:e levnadsår. På vakans uppehölls befattningen tills fru Irma Stina Elisabeth Niord

blev ordinarie innehavare den 1 april 1953. Hon fick uppleva poststationens indragning i samband med att en ny transport- och sorteringsorganisation infördes den 12 maj 1968. Fru Niord blev nu lantbrevbärare med utgång från Sollebrunn. Hennes make Erik var redan lantbrevbärare i Fåglum. Hans linje ändrades att utgå från Nossebro över Kolsholmen till Fåglum.

Kedum (Södra Kedums socken)

Skolläraren Johan Nyström fick med 200 kr i årsarvode bli föreståndare för den poststation som öppnades med 1875 års ingång i Kedum. Vid planering i Mariestad den 18 juni 1877 för lantbrevbäring i länet föreslogs att den 1,7 mil långa postföringslinjen Vara-Kedum-Essunga skulle bytas ut mot lantbrevbäring med indragning av poststationen i Kedum. Förslaget realiserades redan med oktober månads ingång 1878 och sagan var all för poststationen i Kedum.

Flera försök gjordes därefter att återfå poststationen, något som framgår av avsnittet om Kedum i häftet "Kortlivade postnamn i Västergötland" (häfte nr 185 i den posthistoriska serien). Man lyckades emellertid inte, men genom tillkomsten av Västergötland-Göteborgs järnväg fick man en poststation i Arentorp den 1 januari 1900. Den presenteras länge fram i detta häfte (sid 13).

Lekåsa (Lekåsa socken)

Tolv nya poststationer öppnades inom Barne fögderi med 1875 års ingång, däribland en i Lekåsa. Fögderiet omfattade ett område större än Barne härad och de elva andra poststationerna förlades till Oreberg, Tun, Täng, Främme stad, Höckgården, Fåglum, Kedum, Malma, Skarstad, Tråvad och Lundby Stommen.

I Lekåsa antogs handlanden och tillika klockaren Pehr Johan Danell till föreståndare för den nya poststationen med 200 kr i årsarvode, samma som de flesta inom fögderiet

fick. Tf kronofogden i Höckgården C A Tengbom, fick 300 kr och kronolänsman A Palmgren i Lundby Stommen 250 kr, men det hörde till vanligheten att civilstatstjänstemän hade högre arvoden än de flesta andra poststationsföreståndare.

Den 17 augusti 1878 avled Danell. Hans änka Charlotta skrev den 2 september och bad poststyrelsen att ha henne "i gunstig åtanke". Samtidigt förelåg en ansökan från folkskolläraren Olof Larsson om att bli föreståndare. Av postinspektionen begärt yttrande från kronofogden framgick att båda var

"till befattningen fullt lämpliga men enär den sistnämnde för närvarande söker transport till annan församling och föga troligt är att han någon längre tid kommer att tillhöra Lekåsa kommun, men däremot änkan Danell, genom vars försorg poststationsföreståndarebefattningen jämväl under mannens livstid på ett för tjänstemännen och den korresponderande allmänheten tillfredsställande sätt uppehållits fortfarande kommer att bo på det vid en större korsväg och intill handelslokal för en postanstalt synnerligen välbelägna ställe, dit allmänheten blivit van att komma för ombesörjandet av sina postangelägenheter, tvekar jag ej tillkännagiva det jag anser änkan Charlotta Danell företrädesvis böra till befattningens erhållande ifrågakomma".

Nog kunde man konstatera att göra långa meningar men citatet innehåller onekligen intressant information även om substantivsjukan är påtaglig. Vilken av mina läsare vill skriva om den meningen till nutidssvenska med minsta möjliga antal ord?

Sedan postinspektionen också förordat Charlotta Danell till befattningen beslöt poststyrelsen i denna riktning den 4 oktober 1878. Under mellantiden hade hon uppehållit befattningen. Genom poststyrelsens beslut den 6 december 1886 övertog med 1887 års ingång handlanden Sven Leksén poststationen, nu med ett till 300 kr höjt årsarvode. Från april 1917 fick han dessutom ett personligt tilläggsarvode på 50 kr. Han dog den 8 april 1922 i sitt 72:a levnadsår och efterträddes av dottern Signe Karlsson. Efter hennes död den 1 december 1961 hölls befattningen vakant och med 1962 års utgång drogs poststationen in.

Skarstad (Bya) (Skarstads socken)

Med skolläraren Johan Gustaf Sahlström som föreståndare öppnades en poststation i Skarstad med 1875 års ingång. Årsarvodet blev 200 kr. Efter hans död överläts befattningen på änkefru Inga Maria Sahlström enligt poststyrelsens beslut den 28 maj 1890. Årsarvodet hade då hunnit stiga till 250 kr.

Den 27 maj 1892 skrev postmästare Fredrik Eliaeson till poststyrelsen att namnen Skarstad och Skärstad (i Jönköping län) ofta förväxlades. Han önskade poststationen i Skaraborgslän namnändrad till Bya. Det var namnet på "en inom Skarstads socken belägen by, vars ägoområde sträcker sig till närheten av den plats, å vilken poststationen är belägen". Länsstyrelsen hade intet att erinra och namnändringen genomfördes den 1 oktober 1892.

I januari 1903 övertog folkskolläraren Carl Alfred Petersson poststationen i Bya. Han följdes i maj 1914 av fröken Christina Bernhardina Tengbom. Efter halvtannat år fick hon förflyttning till Hultafors den 1 oktober 1915 och under en månad var Emmy B Törnblad föreståndare innan handlanden Anders Oskar Johansson tog vid men blott för en tvåårsperiod.

Den 1 oktober 1917 blev Alma Elisabet Rosén föreståndare och nu var läget stabilt i mer än två decennier. När hon sagt upp avtalet, blev handlanden Gustaf Bernhard Larsson föreståndare den 1 november 1940, senare med tillnamnet Bärnebo. Sedan han avgått den 1 april 1968 hölls befattningen vakant ett år och den 1 april 1969 var sagan all för poststationen. Ersättningen blev lantbrevbäring från Vara. Poststationsindragningen var planerad till december 1968 men uppsköts något av flera skäl. Det var fråga om en stor ändring i distributionsapparaten och poststationerna i Larv, Längjum och Ulvstorp fick stryka på foten samtidigt som också postutdelningen i Tråvad ändrades att utgå från Vara den 1 april 1969.

Halfås (Helås) (Ryda socken)

Ett stort antal personer i Ryda och Halfås församlingar daterade ett brev till poststyrelsen den 12 februari 1886. De skrev rakt på sak och bad att få en poststation i Halfås folkskola och åberopade bl a följande skäl:

"Brev till pastorsämbetet och Ryda kyrka skola under nuvarande förhållanden i Håkantorps avhämtas och likaledes övriga tjänstebrev till kommunalordförandena och vederbörande kronofjärdingsmän. Detta vållar ej obetydliga besvär och kostnader, då från vardera särskilda postbud åtminstone två gånger i veckan måste till Håkantorps eller Vara avsändas. Ännu svårare gestaltas saken för de enskilda personerna, som skola i Håkantorps eller Vara efterhöra, om något brev är anlant. Svåra olägenheter hava också uppkommit därigenom, att brev av vikt kommit att allt för länge kvarligga. Detta skulle tillfullo avhjälpas om en postanstalt inrättades i Halfås skola, som är belägen på 5 å 6 kilometers avstånd från såväl Håkantorps som Vara. Därifrån kunde genom skolbarnen vars och ens post med snabbaste spridas kring båda socknarna."

För befordran av post mellan Vara och Halfås erbjöd sig petitionärerna att ersätta postbudet, och folkskolläraren John William Lönngren uppgavs vara villig att förestå den önskade poststationen med 75 kr i årsersättning.

Under den följande remissbehandlingen tillstyrkte postmästare Fredrik Eliaeson och tillade i svar den 23 februari 1886 att han ansåg skolläraren J Lönngren "särdeles lämplig" som poststationsföreståndare. Eliaesons brev blev ankomstbokfört den 24 februari men inte förrän den 17 december 1886 tillkännagav poststyrelsen sig "funnit hinder ej möta för inrättande mot föreslagna arvudet av poststation i Halfås, därest erbjuden för postverket kostnadsfri postbefordran mellan Halfås och Vara komme till stånd".

Vissa kompletterande uppgifter behövdes och skollärare Lönngren uppgav i ett brev den 31 december 1886 att Johannes Olofsson Björsell hade kommunens bemyndigande att utan ersättning från postverket transportera posten. Kontrakten utväxlades och poststationen öppnades i Halfås den 1 mars 1887. Mejeriföreståndaren Per Pettersson gick den 1 oktober 1893 in som poststationsföreståndare med ett till 50 kronor sänkt årsarvode. Det förefaller ha varit en mindre lyckosam ändring och med poststyrelsens beslut i augusti 1896 återtog Lönngren befattningen, nu med 175 kr i årsarvode.

Det blev ändå fråga om en parentes, tidsmässigt, för med tillkomsten av Västergötland-Göteborgs järnväg drogs poststationen i Halfås in vid 1800-talets utgång. På det nya seklets första dag öppnades i stället en förenad post- och järnvägsstation i Helås, där järnvägsbefälet svarade för posten: Anders Rudolf Norén (1900-1910), Fritz Blomqvist (1910-1913), Karl Fredrik Lindberg (1913-1927), Aron Fredrik Richard Lundkvist (1928-1946), Karl Arvid Lennart Berntsson (1946-1949), Erik Göran August Bernehäll (1949-1951) och Josef Karl Erik Blomqvist (1951-1953).

Järnvägsperioden var nu slut och den 13 september 1953 skildes poststationen från järnvägen. Telefonföreståndaren Karin Maria Wallberg tog över ansvaret för posten. Som vikarie gick den 10 september 1962 Stina Maj Britt Johansson in och tog över poststationen som ordinarie föreståndare den 1 mars 1963. Poststationen kunde ersättas med lantbrevbäring den 1 maj 1969.

Nossebro (Essunga socken)

Vid Västergötland-Göteborgs järnväg öppnades bland många förenade poststationer en i Nossebro den 1 januari 1900. Stationsföreståndaren Carl Gustaf Reinhold Lindskog blev ansvarig för posten, följd 1902 av Carl Oscar Hansson. Denne var i tjänst i Nossebro till 60 års ålder och följdes den 1 augusti 1933 av Gunnar Hugo Callenius. Därefter ansvarade Gustaf Ludvig Löwieng för posten 1938-1949 och Karl Elon Andersson 1949-1955.

Poststationen höjdes till postexpedition den 1 maj 1955 och Åke Bergmer med välmeriterad tjänst i Örslösa och Habo blev chef med titeln stationsmästare. Hans stora intresse för hembygds- och kommunikationshistoria är välkänt och det är ingen tillfällighet att han bidragit med texten i detta avsnitt. Han har dessutom fortlöpande hjälpt mig med uppgifter för andra häften om poststationer i Västergötland.

När posten skildes från järnvägen den 1 maj 1955, stod ett nytt posthus färdigt att tas i bruk efter sju års utredande samt byggnation på bangårdsområdet väster om sta-

tionshuset och järnvägshotellet. Det hade kostat 60 000 kr i runda tal. Postdirektör Arvid Linnäs förrättade invigningen i närvaro av personalen, representanter för posten, järnvägen, kommunen, samhället, kunder och entreprenörer.

De nya lokalerna beräknades räcka i överskådlig tid, men när poststationerna inom kommunen började dras in och antalet lantbrevbärare därmed ökade från två till åtta och lådbrevlinjen måste förstärkas, då behövdes större lokaler. Poststationen i Bäreberg ersattes med lantbrevbäring från Nossebro den 1 oktober 1958 och den 11 maj 1968 kom turen till Essunga, Fåglum och Viste-Askjum. Plats måste beredas för ytterligare tre lantbrevbärare. Förstuga och kärr-rum inreddes. För att sedan kunna bereda plats för två lantbrevbärare till främmostadsområdet, måste man bygga till. Det hanns med till den 1 november 1972, då en tillbyggnad omfattade 250 kvadratmeter och lokalerna moderniserats med rum för stationsmästaren samt med ordentliga personalutrymmen och förråd.

Åke Bergmer avgick 1972 och hans efterföljare Sven-Ivan Tinnert (1972-1977) fick uppleva den omorganisation som innebar att postexpeditionens benämning blev lokalpostkontor (ändrat till enbart postkontor från och med 1986). Efter Tinnert har följande postchefer funnits i Nossebro: Sven Hermansson (1978-1979), Kurt Ådhammar (1979-1980), Roland Andersson (1980-1987) och Ingrid Magnusson (1988-1991). Bengt Nilsson övertog därefter postkontoret i Nossebro med ansvar för service till drygt 2 500 hushåll.

Tumleberg (Essunga socken)

En av de många förenade post- och järnvägsstationer som inrättades på det 20:e århundradets första dag låg i Tumbleberg. Där blev stationsföreståndaren Gerhard Magnus Svensson ansvarig för posten, följd redan i juli 1900 av Olof Abrahamsson. Denne avled i april 1910 och John Sigfrid Svensson tog över. Därefter ansvarade följande järnvägsanställda för posten i Tumbleberg till poststationens indragning med juni månads utgång 1963: Carl August Svensson (1916-1922), Gunnar Hugo Callenius (1922-1933),

Karl Elon Andersson (1933-1942), Erik Sigfrid Olsson (1942-1947), Harald Oscar Sand (1947-1953) och Karl Ivar Frisé (1954-1963).

Efter poststationens indragning fanns i Tumbleberg ett postombud till och med mars 1972. I dess datumstämpel graverades VARA POB 1.

Arentorp (Södra Kedums socken)

Ännu en av de förenade post- och järnvägsstationer, som öppnades den 1 januari 1900 vid Västergötland - Göteborgs järnväg låg i Arentorp. Poststationen i Kedum, som inte hade legat långt därifrån, var indragen sedan den 30 september 1878 i samband med att lantbrevbäring införts.

Stationsföreståndaren Alfred Persson blev ansvarig för postgöromålen vid den på det nya seklets första dag inrättade järnvägspoststationen i Arentorp. Han följdes i september 1912 av Karl Axel Eklund som blev vid sin post i ett kvarts sekel. Den 1 juli 1937 tog Hildur Gustafsson över. När hon fick förflyttning till Mjörnsjö den 1 oktober 1940, tog Ivar Johansson ansvaret för posten i Arentorp. Det vilade därefter på följande järnvägsmän till skilsmässan från järnvägen den 13 september 1953: Gustaf Hilding Andersson (1942-1943), John Karl Arvid Andersson (1943-1947) och Arne Hultén (1947-1953). Vid skilsmässan från järnvägen blev Ulla Jansson poststationsföreståndare och fick drygt femton år senare uppleva poststationens indragning med april månads utgång 1959. Under en övergångsperiod fanns ett postombud i Arentorp, i vars datumstämpel fanns gravyren VARA 1 POSTOMB 2. Postombudet drogs in den 30 mars 1972.

Essunga (förenad poststation)

Som nämnts i första avsnittet av detta häfte fick den gamla lantpoststationen i Essunga suffixet "kyrkby" med augusti månads ingång 1919, då en förenad post- och järnvägsstation öppnades med namnet Essunga.

För den förenade post- och järnvägsstationen ansvarade följande järnvägsmän, innan den kunde avvecklas i samband med att Postens nya transport- och sorteringsorganisation infördes den 12 maj 1968: Alfred Lundström (1919-1933), Ernst Hjorth (1933-1956) och Karl Arne Sixten Hultén (1956-1968).

Ersättningen för den indragna poststationen i Essunga blev lantbrevbäring på så sätt att redan befintliga lantbrevbäringslinjer ändrades att utgå från Nossebro med betjäning också av de 56 hushåll som hade utnyttjat poststationen. Lantbrevbärarna Lennart Fransson på linjen till Krokstorp och Kurt Johansson på linjen till Lekåsa, förlängd över Jonslund, fick alltså börja sina turer i Nossebro. Där hade man måst disponera om lokalerna i posthuset för att få erforderliga utrymmen för sortering.

Under tiden 1 augusti 1946 - 31 december 1962 expedierade poststationen i Essunga posten till postombudet i **Jonslund** i vars datumstämpel fanns gravvynen ESSUNGA POSTOMB 1.

Information om häften i posthistorisk serie

Häften i den posthistoriska serien görs för hand från början till slut. De kan därför sinsemellan vara något olika och var för sig ha ett eller annat skönhetsfel. Upplagan är mycket låg, beroende på efterfrågan. Den varierar i allmänhet mellan 10 och 30 exemplar. Förlagorna skrivs med Amstrad ordbehandlare PCW 8512 och tillverkas i efterfrågat antal utöver sju s k pliktexemplar på en bordskopiator Mita DC 1001. Skulle det exemplar Du har fått i Din hand vara ofullständigt eller felaktigt, ber jag Dig vara vänlig sända mig det för utbyte.

Erik Lindgren